

University of Groningen

Het werkwoord bij Gysbert Japicx

Brandsma, Wytze Lammert

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1936

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Brandsma, W. L. (1936). *Het werkwoord bij Gysbert Japicx*. Koninklijke Van Gorcum.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

INLEIDING.

Deze studie is een bijdrage tot de vorming van een Middelfries Woordenboek. Het enige woordenboek dat we van het 17e Eeuwse Fries hebben, is het „Woordenboek op de Gedichten en verdere Geschriften van Gijsbert Japicx” door E. Epkema (Leeuwarden, 1824). Dit werk is met grote nauwkeurigheid samengesteld, zoals mij bleek bij mijn onderzoek naar het werkwoord bij G. J., maar het is verouderd, en ook niet geheel betrouwbaar, — niet alleen wat betreft sommige plaatsvermeldingen, maar ook doordat Epkema eigenmachtig allerlei veranderingen in G. J.’s taal heeft aangebracht. Voor wetenschappelijke doeleinden zijn dan ook zowel het Woordenboek, als de editie waar het bij aansluit: „Gysbert Japicx Friesche Rijmelerye” door E. Epkema (Leeuwarden, 1821), onbruikbaar. ¹⁾

Het „Friesch Woordenboek” door W. Dijkstra e.a. (Leeuwarden, 1900) kan wat betreft het Middelfries buiten beschouwing gelaten worden: het boek geeft wel iets van deze taal, maar lang niet alles, en bovendien is dat, wat vermeld wordt, onbetrouwbaar. De uitgave van Epkema is voor G. J. als bron gebruikt ²⁾, maar op een uiterst slordige en onnauwkeurige wijze, die toont, dat de bewerkers weinig piëteit voor het werk van G. J. hebben gehad.

Een onderzoek van het Middelfries is van groot belang voor de Friese taalstudie. Hieraan heb ik willen meewerken, door een studie van het werkwoord bij Gysbert Japicx (1603-1666), de belangrijkste figuur van de 17e-Eeuwse Friese Letterkunde. ³⁾ Naast zijn werk zijn uit dien tijd slechts enkele kleine geschriften overgeleverd.

Bij het verzamelen van mijn materiaal, de verba van G. J., heb ik gebruik gemaakt van de uitgave, verzorgd door S. A. Gabbema:

„*Gysbert Japicx Friesche Rymelarye; In trye dielen forschaet: enz. — Dy oorde druweck, mei ien twaede Diel forgreat. — To Leuward. By Kerst Tjallings in Gerrit Heegslag, Boekforkæpers. 1681.*”

Deze Leeuwarder Uitgave (L. U.) is dezelfde, als die in 1684 bij

---

¹⁾ Vgl. Dr. J. Haantjes, Gysbert Japicx, blz. 68 e.v.

²⁾ Fr. Wb. I, blz. XVII.

³⁾ Zie over zijn persoon en zijn werk: Dr. J. Haantjes, Gysbert Japicx. A’dam. 1929.

Leendert Strick te Franeker verscheen: dit is slechts een nieuwe titel-uitgave.

De eerste editie van Gysberts gedichten verscheen twee jaar na zijn dood: „*To Bóalsert, By Samuel ten Haringhouk, Boeckdruwcker ijnne Wierheyt*. 1668.” Deze Bolswarder Uitgave (B. U.) heb ik niet als grondslag genomen, maar de L. U., en wel omdat de laatste „mei ien twaede Diel forgreat” is. Het eerste deel (I) is gelijk aan de B. U.: er zijn slechts verschillen in spelling, of verschillen ontstaan door drukfouten. Het bevat:

1. een voorrede; 2. de gedichten: *In trye dielen forschact: d' Eerste binne Ljeafd in Borilycke Mingeldeuntjes: 't Oorde sinte Gemiene æf Huwzmannen Petear, in ore Katerye: 't Efterste iz: Hymmelsch Harp-luwde. Dat iz to sizzen, ytlijcke ten Davids Psalmen*. Daartussen staat een prozavertaling: „*Paris forlittende Enone*” (I, 43-48). In het tweede deel (II) zijn opgenomen: „*Friesche Brieven van Mr. Gysbert Japix an .... Simen Aebbes Gaebema*” (II, 42-60), 3 gedichten (II, 60-62), „*Historje ten Dorilis in Cleonice. Uwet it Fransche fortolcke æf forfriesche*” (II, 63-82), „*Yen suwnerlinge forhânlinge Fen Libbjen in ten Stearen, ... trog Flippes ten Mornay .... Forfriesche trog Gysbert Japix*.” (II, 85-116).

Aangezien ook deze stukken geëxcerpeerd moesten worden, heb ik, om een consequente paginering te krijgen, de L. U. gebruikt, waarbij trouwens, wat dl. I betreft, de B. U. steeds vergeleken is. ¹⁾ De nummering van de beide uitgaven verschilt 4 blz., d.w.z. L. U. I, 5 = B. U. 1. enz.

Verder dient het volgende opgemerkt te worden:

1. De Voorrede van de B. U. en van de L. U. zijn verschillend: de laatste is aanzienlijk uitgebreid. ²⁾ Wat de B. U. anders heeft dan de L. U., heb ik opgenomen met de aanduiding: *Voorr. B. U.*

2. Alleen van de laatste der 3 prozavertalingen is de grondtekst bekend: „*Yen suwnerlinge forhânlinge ten Libbjen in ten Stearen*” is een vertaling van: *Philippe de Mornay, Excellent Discours de la Vie et de la Mort*. ³⁾ Zie: HALBERTSMA, Hulde aan Gysbert Japiks II, blz. 1-125, waar de Friese en de Franse tekst naast elkaar afgedrukt

¹⁾ Eveneens is vergeleken de uitgave van de „*FRIESSCHE TIERNE*”, verschenen in 1640. — Opnieuw uitgegeven door P. Sipma, Magnus-Rige nr. 2. Boalsert 1932. De heer Sipma was zo vriendelijk de JUNIANA (zei hierover: Haantjes) voor mij te vergelijken: deze bleken voor de verba geen afwijkingen op te leveren.

²⁾ Zie: Haantjes, blz. 50.

³⁾ Vgl. Dr. C. Kramer, Fortaalkunst ten Gysbert Japix út it Frânsk. Neophilologus 1936.

staan. Dikwijls heb ik, ter verklaring van een plaats, de Franse tekst aangehaald.

3. Men houde er rekening mee, dat de blz. van L. U. deel II na pg. 96 foutief genummerd zijn: de paginering springt van blz. 96 op blz. 99; ik heb de verbeterde nummering gebezigd.

Indeling.

I. HISTORISCH OVERZICHT VAN DE WERKWOORDEN, ingedeeld volgens het Germaanse grondstelsel:

- A. Sterke ww.: 1. Ablautende, kl. I-VI. — 2. Reduplicerende. —
B. Zwakke ww.: 1. de -e-verba. — 2. de -je-verba. — 3. onregelmatige zwakke.
C. Verba Anomala.: 1. Praeterito-paresentia. — 2. Athematische ww.

II. ALPHABETISCHE BEHANDELING VAN DE WERKWOORDEN.
Bij deze behandeling lette men op het volgende:

1. Samenstellingen en afleidingen zijn zoveel mogelijk bij het grondwoord gebracht.

2. De betekenis van de ww. wordt in belangrijke gevallen, na de vermelding der vormen, verder uitgewerkt. Van de meeste verba was dit echter niet nodig, omdat ze dezelfde betekenis hebben als in het Nfri. of in het Nederl.: men kan dan het Fr. Wb. of het Ndl. Wb. naslaan. Waar Epkema of het Fr. Wb. een goede betekenis gaven, zijn deze overgenomen.

3. *æ* vindt men soms bij *ea*. — *by*- wordt dikwijls gebruikt voor *be*. — *ij* en *y* zijn opgenomen onder de *i*, evenals in 't Nfri. — In het Proza wordt de *y* als *i* gespeld: *leyt* - *leit*, enz. —

4. Het beleefdheidsmeervoud staat steeds onder Plur. 2.